

Lasten luvattomat poissaolot lastensuojelulaitoksista

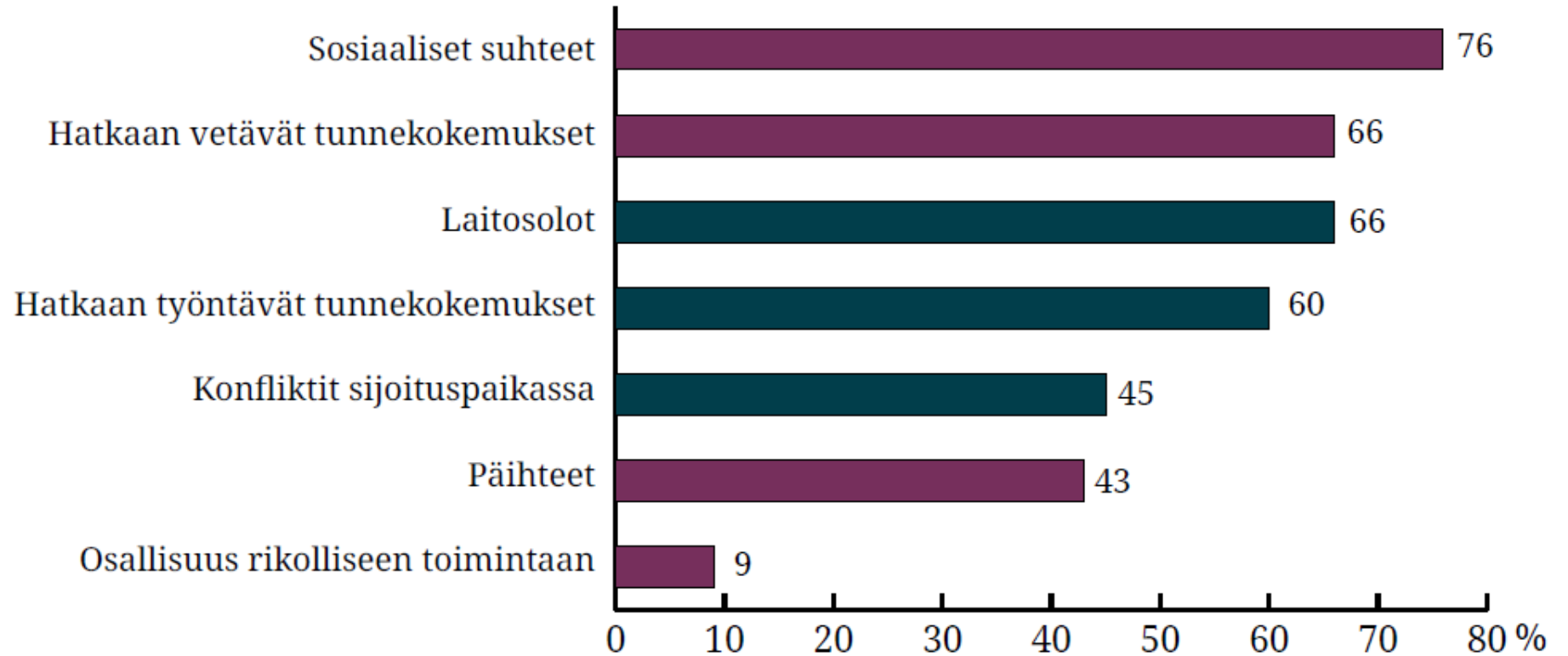
Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen
STM:n kuuleminen
Helsinki
21.11.2024

Lapsiasiavaltuutetun selvitys hatkassa olevista lapsista

- Analyysi perustuu kyselyaineistoon, jonka lastensuojelun kehittämissyksikkö Pesäpuu ry keräsi lapsilta, lasten läheisiltä ja heidän kanssaan toimivilta viranomaisilta syyskuussa 2022.
- Tässä selvityksessä hyödynnetään niiden lasten vastauksia, jotka olivat antaneet luvan aineiston tutkimuskäytölle ja jotka kertoivat hatkanneensa (n = 253).
- Aineisto on analysoitu määrällisesti
- Selvitys on osa kansallisen lapsistrategian toimenpidettä 7 ja sen rahoittama
- Eettiset näkökulmat huomioitu aineiston käsittelyssä sekä raportin kirjoittamisessa

Hatkaan vetävät ja työntävät tekijät

Kuvio 4. Nuorten mainitsemien hatkaan vetävien ja työntävien syiden osuudet (N = 253).

Päihhteet

- Lapsista alle puolet kertoi päihhteiden olevan hatkan syynä.
- Suuri osa vastaajista kertoi käyttäneensä päihhteitä hatkan aikana riippumatta siitä, mikä hatkaan lähtemisen motivaatio oli ollut.
- Hatkan aikana päihhteitä kertoi käyttäneensä
 - Alkoholia 81 prosenttia
 - Huumeita 54 prosenttia
- Vaikuttaakin siltä, että lapset eivät hatkaa päihhteidenkäyttö tavoitteenaan, mutta päätyvät silti käyttämään päihhteitä hatkan aikana.

Päihteet altistavat kielteisille kokemuksille

- Sekä alkoholin että huumeiden käyttö oli yhteydessä niin väkivallan tekemiseen kuin sen kokemiseen.
- 25 prosenttia vastaajista kertoi hatkan aikana käyttäytyneensä itse väkivaltaisesti ja heistä
 - 95 prosenttia oli käyttänyt alkoholia
 - 88 prosenttia oli käyttänyt huumausaineita
- Pahoinpitelyn uhriksi kertoi joutuneensa 13 prosenttia vastaajista, joista
 - 88 prosenttia oli käyttänyt alkoholia
 - 71 prosenttia oli käyttänyt huumausaineita
- Niistä vastaajista, jotka olivat hatkan aikana kokeneet toisen nuoren kuoleman, miltei kaikki (94 %) kertoivat käyttäneensä huumeita.

Seksuaaliväkivalta

- Lapset kokivat hatkan aikana hälyttävän usein seksuaaliväkivaltaa.
- Raiskatuksi kertoi joutuneensa
 - 25 prosenttia kaikista vastaajista
 - 29 prosenttia tytöistä

Kaupallistettu seksuaaliväkivalta

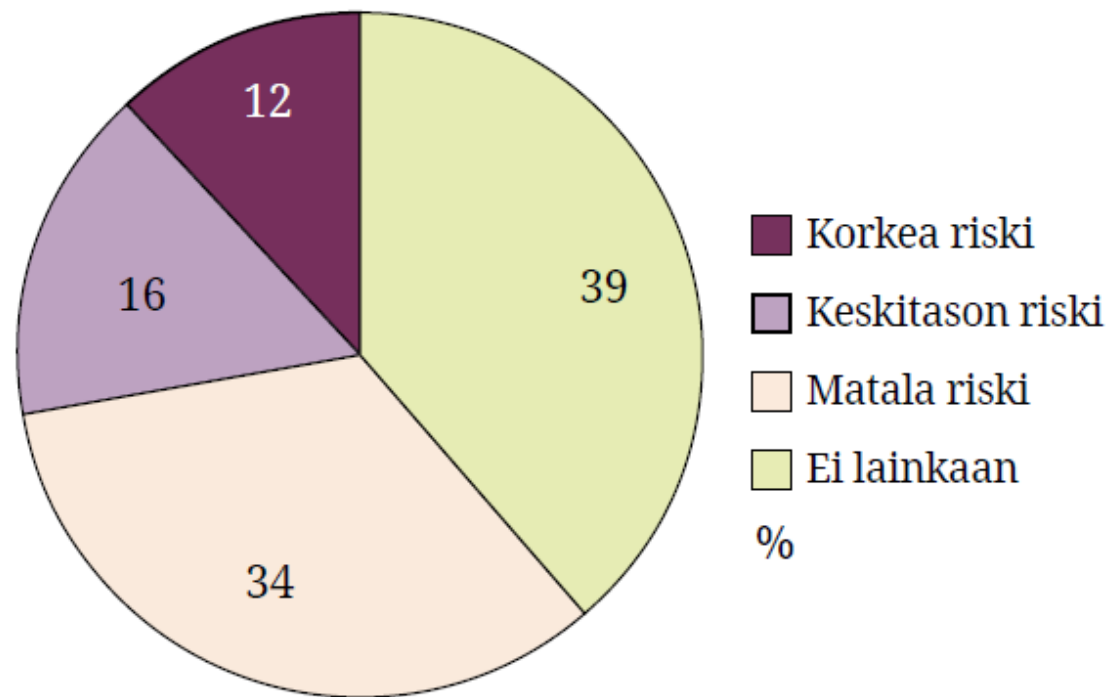
- Vastaajilta kysyttiin, olivatko he hatkan aikana joutuneet tilanteeseen, jossa he olivat myyneet seksiä tai vaihtaneet seksiä tai seksuaalisia tekoja esimerkiksi yöpaikkaan, päihteisiin tai tavaraan.
- On korostettava, että kyseessä on lapsiin kohdistuva kaupallistettu seksuaaliväkivalta, johon lapsi ei voi antaa suostumustaan, vaikka lapsi saattaa kokea tilanteen vapaaehtoisena ja tasavertaisena.
- Kaupallistettua seksuaaliväkivaltaa kertoi kokeneensa
 - 19 prosenttia kaikista vastaajista
 - 21 prosenttia tytöistä

Ihmiskauppa ja sen lähirikokset

- Sijaishuollosta hatkanneet lapset on nimetty ihmiskaupan riskiryhmäksi (Kervinen & Ollus, 2019). Silti ilmiötä tunnustetaan huolestuttavan huonosti.
- Aikuisten näkökulmasta hyväksikäyttötilanteet voivat vaikuttaa seurustelulta ja tapailulta, ja lapset saattavat kokea suhteen vapaaehtoisena ja tasavertaisena. Alaikäiset ihmiskaupan uhrit havahtuvatkin kokemuksiinsa usein vasta aikuisiässä (Kervinen & Ollus, 2019)
- Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastainen yleissopimus (44/2012) määrittelee ihmiskaupan kolmen elementin kautta, joita ovat keinot, tekotapa ja tarkoitus. Alaikäisen kohdalla ihmiskaupan täyttymisen kriteerit ovat lievemmät, sillä keinojen täyttymistä ei vaadita, vaan alaikäiseen kohdistuneen ihmiskaupan tunnistamiseen riittävät tekotapa ja tarkoitus.

Ihmiskaupan riski

Kuvio 5. Ihmiskaupan riskiä kuvaavan indikaattorin jakaumat (N = 253).

Riski ihmiskaupalle ja sen lähirikoksille

- Jo 1-2 kertaa hatkanneissa oli lapsia, jotka sijoittuivat korkean riskin kategoriaan (7 %).
- Raiskauksen kokemus indikoi voimakkaasti ihmiskaupan riskiä.
 - Vain kaksi prosenttia raiskatuista vastaajista ei ollut kokenut lainkaan muita ihmiskaupan ja sen lähirikosten muotoja, kun taas 67 prosenttia raiskauksen kokeneista vastaajista sijoittui ihmiskaupan korkean tai keskitason riskiä kuvaavaan kategoriaan.
- Vaikka suppea kyselyyn perustuva tarkastelu jättää paljon tulkinnan varaa, tulosten perusteella on ilmeistä, että lastensuojelun sijaishuollosta hatkanneet lapset ovat korostuneessa riskissä altistua ihmiskaupalle ja sen kaltaiselle hyväksikäytölle

Hatkaamista ehkäisevät tekijät

- Ollessaan samaa mieltä huostaanottopäätöksestä sosiaalityöntekijän kanssa vastaajat olivat hatkanneet harvemmin kuin ne, jotka olivat olleet eri mieltä huostaanottopäätöksestä
- Tulosten mukaan vastaajat olivat useammin samaa mieltä huostaanottopäätöksestä kun lapset ymmärsivät sijoituksen syyn sekä tavoitteet.
- Myös yli 10 vuotta kestänyt sijoituksen pituus vähensi hatkojen lukumäärää, mikä kertoo siitä että nuorena tehty sijoitus voi vähentää lapsen tarvetta hatkata.

Suosituksset

Hatkaamisen motivaatioon vaikuttaminen

- Selvitys osoittaa, että sosiaaliset suhteet ovat merkittävä hatkaan lähtemistä motivoiva tekijä. Lisäksi erilaiset tunnekokemukset sekä laitosolot nimettiin hatkaamisen syyksi.
- Hatkaamista voidaan vähentää tarjoamalla mahdollisuus
 - ylläpitää ystävyys- ja kaverisuhteita sijaishuollossa asumisesta huolimatta
 - Monipuoliseen vapaa-ajan viettoon sekä nuoruuteen kuuluvien asioiden turvalliseen kokemiseen
- Lastensuojelussa on mahdollista määrätä yhteydenpidon ja liikkumisvapauden rajoituksia, jotka voivat katkaista yhteydet lapsen läheisiin pitkäksi aikaa.

• Rajoitustoimenpiteiden tarkoituksenmukaisuutta pohdittava

Vähentämällä hatkaamista ehkäistään lasten päihteidenkäyttöä

- Lapset päätyvät käyttämään päihteitä hatkan aikana, vaikka päihteiden käyttö ei olisi hatkan syynä.
- Alkoholin ja huumeiden käyttö hatkan aikana oli huomattavan yleistä
- Alkoholin ja huumeiden käyttö on erityisen huolestuttavaa, sillä ne ovat yhteydessä muihin haavoittaviin kokemuksiin kuten fyysiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan sekä rikollisuuteen.
- On tarjottava laadukasta päihde- ja riippuvuushoitoa lapsille ja kohdennettava tämän saatavuutta lastensuojelun sijoishuollossa oleviin lapsiin.

Ihmiskauppa ja sen kaltainen hyväksikäyttö hatkan aikana

- On ilmeistä, että lastensuojelun sijaishuollosta hatkanneet lapset ovat korostuneessa riskissä altistua ihmiskaupalle ja sen kaltaiselle hyväksikäytölle
- Lasten ei voida olettaa tunnistavan kokemuksiaan hyväksikäytöksi tai ihmiskaupaksi. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten osaamista ihmiskaupasta ja sen kaltaisesta hyväksikäytöstä tulee kehittää.
 - Hyväksikäytön muotojen tunnistaminen, sen puheeksi ottaminen lapsen kanssa ja tekojen uusiutumisen ehkäisy

Hatkassa oleva, kadonnut lapsi

- Nykyisen viranomaisohjeistuksen mukaan hatkanneiden lasten oletetaan pakenevan omasta tahdostaan, jolloin heitä ei aktiivisesti etsitä.
- Aineiston perusteella on kuitenkin aiheellista kysyä, eikö jokainen hatkannut lapsi ole konkreettisesti ja akuutissa vaarassa.
- STM:n, Poliisihallituksen ja Hätäkeskuslaitoksen toimintaohjetta ja viranomaiskäytäntöjä tulee tarkastella ja uudistaa lapsen hyvinvoinnille muodostuvan riskin näkökulmasta.
- Lapsia tulisi etsiä riippumatta siitä, millaiset tekijät ovat johtaneet hatkaan lähtöön, mitkä tekijät pitävät lapsia hatkassa ja estävät heitä palaamasta lastensuojelun piiriin.
- Etsimiseen ja kiinniottoon on kehitettävä uusia ratkaisuja.

Hatkassa olevan lapsen etsiminen ja kiinniotto

- Olen ajatellut, että hatkassa olevia lapsia etsimään tulisi hyvinvointialueille nimittää virassa olevia henkilöitä, jotka suorittavat etsintää tarvittaessa ja joilla on valtuudet ja tarvittava koulutus kiinniottoon ja kuljetukseen.
- Yhtä kaikki, lapsia ei voi jättää kadulle: he ovat erityisessä suojelussa viranomaisten päätöksellä ja sen vuoksi yhteiskunnan vastuulla.

A person wearing a beanie and a jacket with a backpack is seen from behind, looking towards a large, multi-story building. The scene is dimly lit, suggesting dusk or dawn, and the overall color palette is a muted, teal-blue. The person is on the left side of the frame, and the building occupies the background on the right.

Kiitos!

Kekkonen, O. & Pekkarinen, E. (2024).
Hatkassa lapsen silmin - analyysi
lastensuojelun sijaishuollosta luvatta
poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta.
Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja
2024:1.

